

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ТАРИХ ВА МАДАНИЙ МЕРОС ФАКУЛЬТЕТИ

**ТАРИХЧИ ОЛИМ ФАРҲОД ҚОСИМОВ
ЗАМОНДОШЛАР ХОТИРАСИДА**

“Дурдона” нашриёти
Бухоро - 2021

МУНДАРИЖА

Қаҳрамон Ражабов. Бухоро тарихчиларининг сардори	4
Сулаймон Иноятлов. Қомусий ақл ва илм соҳиби	11
Тошпўлат Раҳмонов. Олим ва ажойиб инсон	16
Шариф Болтаев. Беназир инсон, моҳир раҳбар	20
Раҳмат Шоймардонов. Маслакдош дўст эдик	23
Сиддиқ Қаҳҳоров. Илм-зиё-маърифатга баҳшида умр	26
Туроб Жўраев. Ҳақиқий зиёли тимсоли	30
Бахтиёр Адизов. Ўз касбидан камолотга эришган инсон	35
Акбар Алламов. Камтарлик ва ибрат тимсоли эди	38
Баходир Эргашев. Талантливый ученый, опытный педагог, превосходный организатор	42
Худойназар Тошов. Барҳаёт фазилятлар соҳиби	47
Носир Раҳимов. Устоз қадри ва ҳурмати ҳар доим эъзозга лойиқдир	49
Гулчеҳра Наврўзова. Улуғворлик тимсоли	53
Ориф Кодиров. Илм-фан фидойиси эдилар	60
Шухрат Мухамедов. Достойный сын благословенной Бухары	62
Ҳалим Тўраев. Яхши устоздан яхши хотира	66
Шодмон Ҳайитов. Бухоро шахрининг Бозоригул кўчасида вояга етган олим	68
Манзила Қурбонова. Рисоладагидек раҳбар устоз	72
Сойиб Раупов. Бухоро тарихшунослик мактабининг асосчиси	76
Фармон Аминов. Забардаст олим ва ғамхўр устоз	79
Юлдаш Ҳайдаров. Зукко олим ва маънавий жасорат соҳиби эдилар	82
Лола Мухамеджанова. Ўқитувчим ва устозим	88
Содиқ Зарипов. Ҳазрати инсон	90
Азалшоҳ Ҳамроев. Китобга меҳр уйғотган устоз	93
Мавлуда Раҳмонова. Камтарликдан ўзига ҳайкал қўйган устоз	95
Камол Раҳмонов. Файзулла Хўжаевнинг бир мақоласи ҳақида устоз билан мулоқот	100
Шухрат Қудратов. Одамийлик бобида тенги йуқ устоз	102

БУХОРО ТАРИХШУНОСЛИК МАКТАБИНИНГ АСОСЧИСИ

Сойиб Раунов
БухДУ доценти,
тарих фанлари номзоди

Бетакрор инсон, жонкуяр устоз, фидойи рахбар, таниқли тарихшунос олим, тарих фанлари доктори, профессор Фарход Ҳабибович Қосимовнинг илмий тадқиқотларга бой, жамоат ва давлат ишларида фаоллик билан ўтган сермазун ҳаёт йўли ёшлар учун намуна мактабидир.

Мен Фарход Ҳабибовични 1974 йилдан билар эдим. Шу йили мен Бухоро давлат педагогика институтининг (ҳозирги БухДУ) Тарих йўналишига ўқишга қабул қилиндим. Бизга ўша даврнинг етакчи тарихчи олимлари сабоқ бера бошладилар. Улар орасида ёш истеъдодли олим, тарих фанлари номзоди, доцент Ф.Ҳ.Қосимов ҳам бор эдилар. У киши 1977 йил Москвага докторантурага ўқишга кетгунига қадар бизларга тарихшунослик, СССР тарихи фанларидан маърузалар ўқидилар, семинар машғулотлари ўтказдилар. У кишидаги илм, нотиклик, моҳир педагогларга хос бўлган юксак маънавий фазилатлар барча талабаларни ҳайратга солар ва бизлар у кишига хавас билан қарар, ҳурмат қилар эдик.

Устоз докторлик диссертацияларини ҳимоя қилиб қайтганларидан сўнг турли мансаб ва лавозимларда (кафедра мудир, факультет декани, институт ректори) ишлашларидан қатъий назар талабаларга бир қатор тарих фанларидан маърузалар ўқишни, семинар ва амалий машғулотлар ўтказишни қанда қилмадилар. У кишининг юксак маҳорат билан ўтган дарслари талабалар учун илм манбаи, биз шогирдлар учун маҳорат мактаби эди. Мен узок йиллар у киши билан бирга ишлаш бахтига муяссар бўлдим ва у кишидан ҳам илмда, ҳам ҳаётда жуда кўп сабоқ олдим.

Фарход Ҳабибович истеъдодли тарихчи олим сифатида Бухоро тарихшунослик мактабига асос солди. Биз устоз

ижодини шартли равишда иккита даврга бўлишимиз мумкин. Унинг биринчи даври шўро ҳокимияти ва шўро мафкураси ҳукмронлиги даврига тўғри келади. Бу даврда устоз томонидан яратилган илмий ишлар асосан Бухоро Халқ Шўролар Республикаси тарихи тарихшунослиги, Ўрта Осиё халқларининг капитализмни четлаб социализмга ўтиши совет тарихшунослиги масалаларига бағишланган бўлиб, асарларида илмийлик, таҳлилнинг кучлилиги, воқеа-ҳодисаларни ҳолислик билан ёритишга бўлган интилиш яққол сезилиб турар эди.

Фарход Ҳабибович илмий фаолиятининг иккинчи босқичи мустақиллик йилларига тўғри келади. Бу даврда устоз сермахсул ижод қилиб, Ватанимиз хусусан, Бухоро тарихининг очилмаган қирраларини ҳолисона очиб беришга қаратилган кўплаб китоб ва мақолалар яратди. Албатта, бунга катта зарурат бор эди. Ҳаммага маълумки, шўро ҳокимияти ҳукмронлиги йилларида тарих фани шўро мафкурасига хизмат қилиб, СССР тарихи ниқоби остида Россия тарихи ўқитилар, Ўзбекистон ва хусусан Бухоро тарихи масалаларига умуман эътибор берилмас эди. Мустақиллик Ватанимиз тарихини ўрганиш имкониятини берди ва бу имкониятдан Фарход Ҳабибович самарали фойдаланди. Устоз томонидан "Темурийлар даврида Бухоро", "Бухоро Республикаси тарихшунослиги", "В плену иллюзий", "Истиқлол ва тарихий хотира" каби йирик илмий асарлар яратилдики, бу асарлар мамлакатимиз тарихини ўрганилмаган, кам ўрганилган қирраларини очиб беришга хизмат қилмоқда. Устоз ўз асарларида келтирган манбавий асос ва далиллар, мавзунинг қўйилиши ва ёритилиши, таҳлил ва талқин, тарихий воқеалар тасвири ҳамда у киши чиқарган илмий хулосалар китобхонни асло бефарқ қолдирмайди. Ўқувчи унинг қаламига мансуб илмий мақолалар ва тарихий китобларни ўқиганида муаллифдан кўп нарса ўрганади, халқимизнинг кўп йиллик тарихига ошно бўлади.

Фарход Ҳабибович нафақат ўзи илмий изланишлар олиб борди, балки Бухоро тарихининг турли йўналишларини ўрганган олимларнинг мақолаларини тўплаб, "Бухоро тарих

саҳифалари" номли тўпламни нашр этишга бош-қош бўлди ва унга масъул муҳаррирлик қилди. Тўпламдан ўрин олган ўндан ортиқ мақолаларнинг мавзулари ранг-баранг бўлиб, таҳлил ва ёндошувлар ҳар бир муаллифнинг ўзига хослиги билан ажралиб туради ҳамда барча муаллифлар Бухоро тарихининг ўқилмаган саҳифаларини ҳолисона ёритиб беришга ҳаракат қилганликлари сезилиб туради. Бухоронинг янги тафаккур руҳида ёзилган яхлит тарихи ёзилмаган бир шароитда бу китоб Бухоро тарихини яратиш томон қўйилган муҳим қадамлардан бири эди.

Фарход Ҳабибовичнинг ушбу тўпламдан ўрин олган "Бухоро жумҳурияти тарихининг илмий адабиётда ёритилиши" деб номланган мақоласида Бухоро Халқ Шўролар Республикасининг тарихини ёритиш борасида амалга оширилган илмий ишлар даврларга бўлиниб, кенг ва атрофлича таҳлил қилинган ҳамда илмий ҳулосалар берилган. Асосийси шундаки, мақолада БХШР тарихининг ёритилмаган ва кам ёритилган қирралари кўрсатиб берилганки, бу нарса БХШР тарихини ўрганувчи тадқиқотчилар учун ўзига хос дастур бўлиб хизмат қилади, десак адашмаймиз.

Устоз Фарход Ҳабибович нафақат ўзининг илмий изланишлари билан, балки илмий педагогик кадрлар тайёрлаш ишига қўшган улкан хиссаси билан ҳам Бухорода тарихшунослик фани ривожланишига улкан ҳисса қўшди. Унинг бевосита илмий раҳбарлигида ўнга яқин шогирдлари Ватанимиз тарихининг ўрганилмаган қирраларини ўрганишга бағишланган илмий тадқиқот ишлари олиб бордилар ва фан номзоди илмий даражасини олиш учун номзодлик диссертацияларини ҳимоя қилдилар.

Кези келганда шуни ҳам алоҳида фахр билан таъкидлаш лозимки, Фарход Ҳабибович Ўзбекистон ФА Тарих институти ҳузиридаги номзодлик ва докторлик ишлари ҳимоясига ихтисослашган кенгаш аъзоси сифатида мамлакатимизда тарихчи олимлар етказиб бериш ишига ҳам улкан ҳисса қўшдилар.

Умуман олганда, устоз Фарход Ҳабибович умрлари давомида тарих фанига ҳалол хизмат қилиб, Ватанимиз тарихининг ўрганилмаган қирраларини ўргандилар, кўплаб шогирдлар етиштирдилар ва шу орқали Бухоро тарихшунослик мактабига асос солдилар. У кишининг порлоқ сиймоси бўлажак тарихчи олимлар учун намуна ва ўрнак мактаби бўлиб хизмат қилади.

ЗАБАРДАСТ ОЛИМ ВА ҒАМХЎР УСТОЗ

Фармон Аминов,

тарих фанлари номзоди

Мен фаолиятим даврида кўплаб яхши инсонлар билан бирга ишлаганман, улардан ҳаёт сабоқларини ўрганганман. Мени Фарход Ҳабибовичдек ИНСОН билан учраштиргани учун доим Яратганга шукроналар айтаман.

Бу учрашув ҳаётимдаги энг муҳим воқеа бўлди, десам муболага бўлмайди. 1980 йилда Самарқанд давлат университетини тугатиб, дастлаб Бухоро шаҳридаги ўрта мактаблардан бирида ўқитувчи бўлиб ишлай бошладим, 1981 июнидан Бухоро озиқ-овқат ва енгил саноат технологияси институтига катта лаборант лавозимига ишга қабул қилиндим. 1982 йил май ойида устоз Фарход Ҳабибович билан биринчи марта учрашганмиз. У киши Давлат имтиҳон комиссияси раиси сифатида кафедрамизга келган эдилар. Ўшанда кафедра ассистенти бўлиб фаолият бошлаганимга эндигина бир ой бўлган эди.

Устознинг вазминлиги, одамийлиги, талабчанлик билан бирга талабаларга меҳрибонлиги менга катта таасурот қолдирди. Ўша пайтда кафедра доценти В.Г.Сааков мени Фарход Ҳабибовичга таништириб, мен билан бир суҳбатлашиб кўриб, лозим топсалар шогирдликка олишни сўради. Шундан кейин бир неча учрашувлардан сўнг устоз менга тарихшунослик йўналишида 20-30 йилларда Ўрта Осиёдаги иқтисодий, ижтимоий ва маданий ўзгаришларда халқлар ҳамкорлиги тарихшунослиги мавзусини тавсия